

Nytt från SILUREN

Under sommaren 1985 hade jag glädjen att få utföra botaniska inventeringar av de floristiskt berömda byarna inom Boda socken.

Inventeringarna gick ut på att uppspara mesta möjliga lokaler för skyddsvärda växter.

Undersökningarna gjordes åt Rättviks Naturmuseum och resulterade i en rapport där 15 intressanta och botaniskt värdefulla lokaler presenterades.

Av sommarens godbitar tänkte jag här plocka ut ett par arter och närmare beskriva deras historia och leverne.

Sommarens största sensation var nog det länge efterlängtade återfyndet av Ormtungan (*Ophioglossum vulgatum*). På en halvt igenvuxen remsa gammal slogmark nära Boda kyrka såg jag vid förbicyklande några ax av brudsporre sticka upp ur gräset. Nu är denna orkidé så vanlig i dessa trakter att den vanligtvis inte bevärdigas med annat än okulärkontroll från sadeln, men det var något i dess omgivning som väckte tanken på ev roligheter. Jag genomströvade snabbt den lilla markbiten och upptäckte inte förrän jag nästan var tillbaka några gula spetstungor bland midsommarblomstren.

Jubelskrän och krigsdans, tills jag fann att hela gräsytan hyste mängder av sterila ormtungeblad, vilket fick mig på snabb reträtt. En nykter genomgång av området visade att flera hundra ormtungor kämpade med daggkåpor och skogsnäva om herraväldet över ängen. Minst två tredjedelar av populationen var steril, troligtvis mycket mer. De fertila plantorna var ofta så abnormt förlängda att de föll ihop vid försiktig röjning bland konkurrenterna. Jag kom visst i grevens tid.

Ormtungans historia i Dalarna är höljd i dunkel. Första fyndet i landskapet gjordes 1827 av I G Clason i Boda. Därefter ströfynd fram till sekelskiftet, bl a "Dränghagen" i Boda, samt Orsa och Säterdalen.

Härefter har det varit tyst om denna obskyra slåttermarksormbunke. Ormtungans huvudutbredning i landet följer östersjökusten, där den uppträder på kort gräsbevuxna strandängar, ofta i massor. Den finns även sällsynt efter västkusten och ända upp till Norrbotten i öster. På de fåtaliga inlandslokalerna (Småland till Dalarna) kräver den förutom hög markfuktighet och slåtter även basiskt subtrat. (norr om Mälaren nästan uteslutande på kalk).

Ormtunga
#86

Till följd av den överallt utdöende hävden av slätterängar är Ormtungan på reträtt inom hela sitt icke-oceaniska utbredningsområde.

Vid kontakt med markägaren fick jag veta att markavsnittet varit kontinuerligt slaget till för fem år sedan. Dessutom fick jag veta att det gamla slogområdet (till 99% igenväxt av snåriga lundar) förr kallats Dränghagen! Enligt Dalarnas Flora fann en viss Zetterström den där på 1880-talet. 100-årsjubileum alltså!

Detta är för närvarande artens enda lokal i Dalarna och genom samråd med markägaren, kommunekologen och länsstyrelsen har en skötselplan upprättats, vilken garanterar Ormtungan omvårdnad i form av årlig lieslåtter i mitten av augusti.

Troligen kommer Ormtungan inom några få år att vara försvunnen från sina inlandslokaler, där inte reservat ordnats. Det finns alltså all anledning att hålla utkik efter denna havsstrandsrelikt på dess forna lokaler i Dalarna.

En annan rolig bekantskap i Boda-trakten var Finbräken (*Cystopteris montana*). Denna utomordentligt vackra ormbunke hör egentligen fjällen till, men har här i Rättvik hållit sydutposterna i riket i Östbjörkas kalkravinsreservat. Övriga fynd i Dalarna är Enån i Orsa, där den upptäcktes 1913 och ännu 1985 fanns i hundratal, samt en uppgift från Lillfjäten i Idre. Arten är nedom fjällen kalkbunden och fordrar hög fuktighet. På inte mindre än tre ställen fann jag denna raritet.

På dess rikaste lokal (mångdubbelt ymnigare än Östbjörka) växer den i tusenden efter en lövskuggad å på översilningsmark tillsammans med bl a trådfräken, sumpförgätmigej och gullpudra. På ett anslutande hygge återfanns enstaka, kvarblivna exemplar, som på grund av de extrema ljus- och temperaturförhållandena rustat sig med läderartade blad och korta bladskäft. Denna typ hittades även någon kilometer därifrån, på ett annat nyupptaget hygge, invid ett källflöde. Förmodligen är dessa lokaler dödsdömda, men av stort dokumentärt intresse.

Den tredje lokalen för Finbräken upptäcktes helt nära Ormtungan, faktiskt inom den s k Dränghagen, efter en liten bäck omgiven av täta björk- och hägg-snår. Då detta område nått sin lövsuccesion först de sista decennierna från att ha varit slogar, torde denna population vara nyinvandrad på lokalen.

Även här trivdes de cirka hundra plantorna i värsta blötan samman med trådfräken, hårstarr och gullpudra.

Lundområdet i övrigt är trots sin risighet ännu mycket artrikt. Här frodas trolldruva, akleja, backskafting och tibast i sluttningen. Nära bäcken kan man finna den skygga spädstarren samt enstaka ex dvärghäxört.

Med tanke på det stora intresse dessa trakter rönt i äldre tid är de nya lokalerna för Finbräken mycket intressanta. Då det troligen rör sig om spridning med diasporer visar arten på detta sätt sin förmåga till kolonisering av lämpliga biotoper här på utbredningsområdets yttersta rand. Det finns alltså all anledning att anta att den dyker upp på nya platser inom Dalarnas kalkområden. Vid ev nyfynd, notera på rapportlistan följearter, jordmån, humiditet samt trolig invandringshistoria.

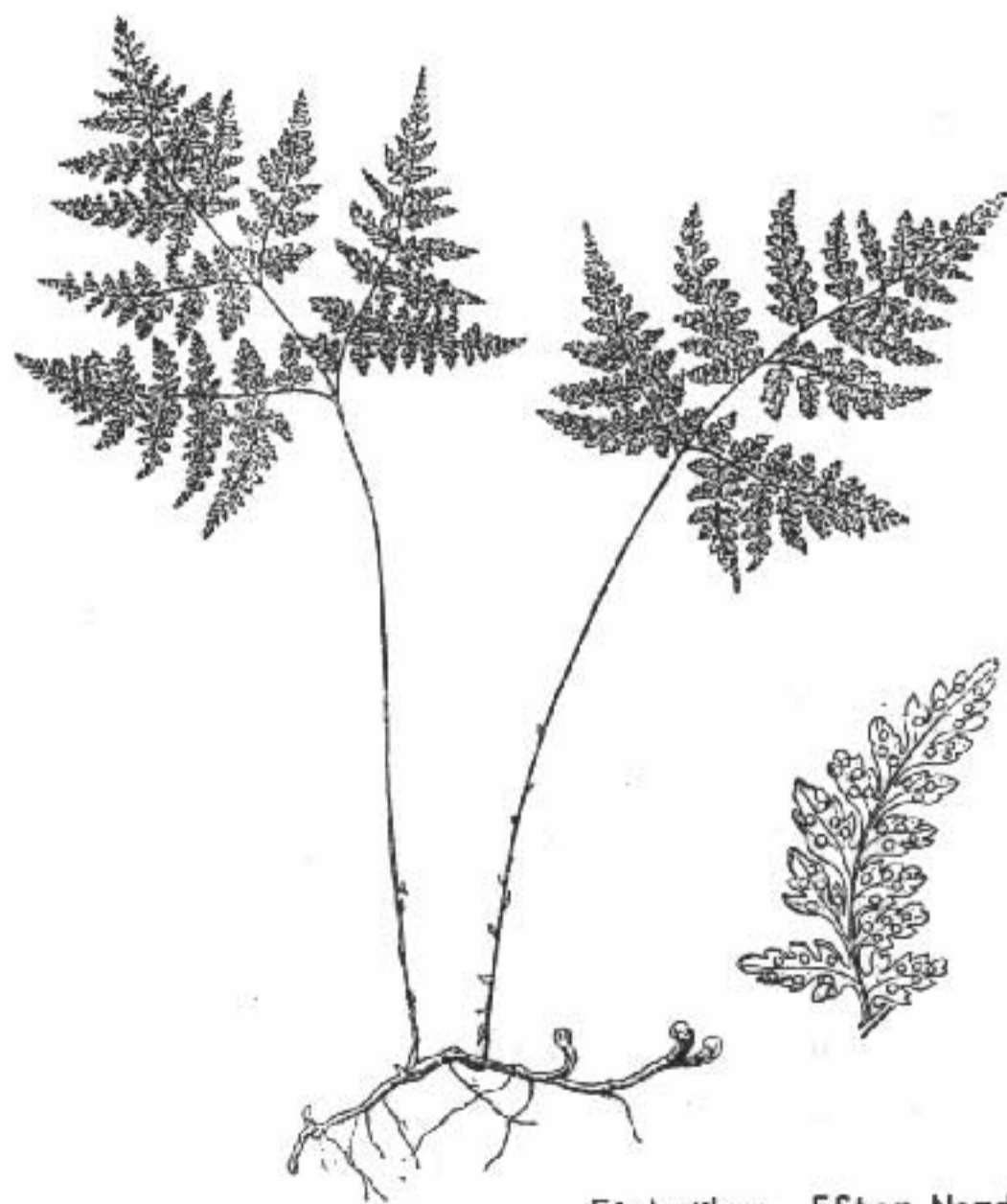
Rapporteras i likhet med övriga ormbunskväxter till:

Tomas Ljung

Öv. Gärdsjö 173

795 00 Rättvik.

"Rapport från en lövgång" kan beställas genom Rättviks Naturmuseum, 795 00 Rättvik. Den kostar för närvarande 15 kronor.

Finbräken, Efter Nordhagen.